

Antanas Škėma – vienas iš įdomiausių išeivijos prozininkų ir dramaturgų. Škėma savo vakarietiškumu, moderniu bei savitu, tačiau gan sudėtingu požiūriu atnešė nemažai naujovių į pokario lietuvių literatūrą. Svarbiausias jo kaip kūrėjo uždavinys – autentiškai perteikti egzistencinę būtį. Vienas garsiausių šio rašytojo kūrinių „Balta drobulė“ – tai klasikinis, lietuvišku modernizmu persmelktas tekstas. Jo centre žmogus – menininkas, kūrėjas, ieškantis savęs, ieškantis kūrybos esmės ir prasmės – Antanas Garšva.

Ši romano ištrauka – tai vidinis Garšvos monologas. Padrikos mintys, abejonės ir nuojaautos nusako dramatišką pagrindinio veikėjo jauseną. Jis diena iš dienos dirba uždaroje erdvėje – lifte. Todėl visai nekeista, jog šiam, meniškoms prigimties žmogui, kyla šitokie išraiškingi ir spalvingi monologai. Graikų mitologija sako, kad trys senutės moiros verpia žmonių ir netgi dievų likimo siūlą. Bet nuo paties žmogaus priklauso, kaip jis sutiks savo lemtį: kovodamas ar susitaikydamas, ir kokių kelių pasuks į lemties tašką: aplinkiniu ar tiesiausiu. Menininkai yra tie žmonės kurie daugiau suvokia už kitus ir pasirenka nesusitaikymo kelią. Šiuo atveju pagrindinis romano veikėjas Antanas Garšva yra išeivijos poetas, kurį slegia sunki dvasinė kančia. Dvasinei kančiai išsakyti neužtenka paprastų žodžių, todėl A. Škėma pasinaudojo „sąmonės srauto“ forma.

Nagrinėjant ištraukos simbolius, formuojasi nevienareikšmės interpretacijos. Pavyzdžiui, skeveldros, kurios Garšvai nesiklijuoja, imituoja sudraskytą, suvarpytą niujorkiečio – lietuvio gyvenimą. Sunkių gyvenimo vingių mėtomas, iš vienos vietos į kitą, pagrindinis romano veikėjas galų gale atsiduria išsvajotoje šalyje Amerikoje, tačiau ir čia neranda nei gyvenimo laimės, nei kūrybinio įkvėpimo. Suvokiant skeveldras platesne prasme, jos atspindėtų dvidešimtojo amžiaus pasaulį. Vykstant pasauliniams karams, bei vėliau šaltajam karui, visuomenė buvo supainiota, pradėjo saugotis netgi savo giminių, tas įtakojo žmonių susvetimėjimą. Tautos buvo suskaldytos, jas lipdyti pirmieji pradėjo menininkai, ypač rašytojai. Skeveldros Garšvai – tai naujo eilėraščio gimimas. „Skeveldros liečia viena antrą. Negaliu jų sujungti, lyg vaikas, dėstąs kartonines iškarpas: kelias, kalnai, stirna.“ Kiekviena atskira skeveldra lyg nauja idėja, bet kaip jas visas apjungti į viena reikšmingą kūrinių romano veikėjui tai paslaptis.

Keista Garšvos ramybė. Šitoks darbas, kai per dieną su tavimi dviejuose kvadratinuose metruose pabuvoja šimtai žmonių, kai tu žinai, jog daktaras tau konstatavo ligą, kai tavo moteris kenčia prispaudusi tau sąžinę, bet kuriam kitam žmogui tokia gyvensena tikrai nesuteiktų ramybės, nesuteikia ir Garšvai. Vien jau sekant sumišusias veikėjo mintis, pastebint jų pakrikumą, galima teigti jog jis tikrai nėra ramybės būsenoje. „Vienišas žmogus keltuve, kuris medituoja nusitvėręs rankenas.“ Medituojama visiškoje tyloje, geriausia vienumoje. Garšvai nuo tos minties net baugu darosi, todėl jis nusitvėręs keltuvo rankenos, kuri jungia uždarą ir slegiančią keltuvo erdvę su visu kitu pasauliu, lyg dvasinį su materialiuoju. Kaip teigia pats veikėjas: „Pragare leidžiama svajoti apie prarastą rojų. <...> Ir tada jau – pasaka apie rojų, kuris virto rojumi, nes buvo prarastas“, tuomet rankena – tai riba tarp turimo ir prarasto. Tik praradęs kažką, svajoji apie tai vedinas gilių jausmų. Taigi, prarastos svajonės – sudužusios skeveldros, jas išgyvenus, gimsta poezija.

Garšva romane kritikavęs Vaidilionį už jo nudailintus, nuoseklius, grakščius eilėraščius, panašiai šioje ištraukoje juokiasi iš antikos poeto, filosofo Platono: „Ir tu man truputėlį juokingas, Platone, sudėstęs savo idėjas lyg nuobliuotas lentas tvarkingoje lėptpjūvėje.“ Platono kūryba savo idėjomis panaši į Balzako. Gyvi siužetai, kenčiantys charakteriai. Tačiau O. Balzako pasaulyje šalia kentėjimo ir beprotybės atsiranda dar vienas visuomenės dievaitis – pinigai. Todėl Garšva Platonui „leidžia“ pradėti vėl iš naujo. Taigi, kad ir kiek pasaulis besikeistų: „Kartos praeina ir ateina kitos. Ir kentėjimas, ir beprotybė, ir nesuradimas“, menininkų dalia, kančios ieškojimas norint išreikšti save, išlieka ta pati.

Kančia – Garšvos pasirinkimas: „Aš nenoriu ramybės. Noriu kančios.“ Kentėdamas jis tikisi nenužmogėti, netapti didmiesčio mechanizmo sraigtelio. Poetas nori kurti, kūrybą – menininko gyvenimas. Tobulai kančiai Antanas ryžtasi atsisakyti Elenos meilės. Meilė – aukščiausias jausmas, jos atsisakius, pajuntama aukščiausia kančia. Skaudindamas Eleną Garšva nežino ar elgiasi teisingai, ir aukščiausiuoju nebepasitiki: „Ne visais keliais praeina Kristus ir iškelia įspėjančią ranką“. Nepaisant šios minties pagrindinis romano veikėjas, tarsi kreipiasi į jį pagalbos: „Mano Kristau, aš lenkiuosi prieš Tave, nes Tu ilgėjaisi pasakos.“ Kaip jau įprasta pasakos dažniausiai baigiasi laimingai. Ko Garšva tikisi iš Kristaus? Pagalbos ir palankios veikėjui baigties? Tai lyg ir prieštarauja subjekto pasirinktai kančiai. Galutinių išvadų čia padaryti neįmanoma, nes tai sumišusio žmogaus minčių srautas, sklindantis giliai iš sąmonės.

Garšvai visada „užkliūva“ kruopštus detalumas: „Mažytėse krautuvėse detalai surūšiuojami didesnieji ir mažesnieji apelsinai.“ Jam juokinga šitokia tvarka, juokingas ir Platonas. Tačiau jį užklumpa „negeras nujautimas“, kai ši tvarka sugriaunama: kankintojų rankos be akmenų, juodos žvakės sidabrinėse žvakidėse, moteris, nusipudravusi lyg pirmą kartą, ir raudonas kilimėlis. Šis gi visada buvo raudonas, tik šį kartą po Garšvos kojom jis reiškė kažką daugiau. Ar tai kraujo, ar tai pragaro simbolis, bet kuriuo atveju išvelgiama kančia. Nieko nepakeisi, tokia Visatos tvarka.

Romaną „Balta drobulė“ galima laikyti A. Škėmos autobiografijos šešėliu. Tai mintys ir išgyvenimai, sekioję rašytoją pilkų didmiesčių gatvėmis, tarp pilkų apdulkėjusių dangoraižių, pilkuose prirūkytuose parkuose. Rašytojas ilgisi Lietuvos, lietuviškos kultūros. Išsvajotoji šalis Amerika – neaiškus kultūrų kratinys, tik naikinantis žmonėse dvasingumą. Čia aukščiausias dievas – pinigai, turtas, valdžia. Tuo ir modernus šis romanas, kad nagrinėja filosofinius būties ir likimo klausimus, psichologines temas, charakterio augimą, arba nykimą. Šiuo savo kūriniu Škėma parodo, kad kartais žmogaus norai nepriklauso nuo jo pastangų